

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра теорії та історії світової літератури

КУРСОВА РОБОТА

з історії зарубіжної літератури

на тему: «Проблематика новели «Перетворення» Франца Кафки»

Студентки ІІІ курсу групи СОа17-20
напряму підготовки Іноземні мови та
літератури, методика навчання іноземних
мов і зарубіжної літератури (англійська
мова і друга західноєвропейська мова)
спеціальності 014 Середня освіта
Креничко Олени Петрівни
Керівник докт. філол. наук, професор
Мариненко Ю.В
Національна шкала _____
Кількість балів: __ Оцінка: ЄКТС __

Члени комісії

(підпис) (Прізвище та ініціали)

(підпис) (Прізвище та ініціали)

(підпис) (Прізвище та ініціали)

м. Київ – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧІ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ТВОРЧОЇ СПАДЩИНИ ФРАНЦА КАФКИ.....	5
1.1. Систематичний огляд творчості Франца Кафки.....	5
1.2. Від Кафки до кафкіанства.....	8
РОЗДІЛ 2. ПРОБЛЕМАТИКА НОВЕЛИ «ПЕРЕТВОРЕННЯ».....	12
2.1. «Маленька людина».....	12
2.2. Провідні мотиви новели.....	15
2.3. Символізм «Перетворення».....	18
ВИСНОВКИ.....	23
РЕЗЮМЕ.....	26
<i>СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....</i>	<i>29</i>

ВСТУП

Франц Кафка – один із найяскравіших постатей у європейській літературі ХХ століття. Це людина, яка створила неповторний світ, повний глибоких філософських роздумів, цікавих поєднань, неочікуваних поворотів та конфліктів. У літературній спадщині письменника трапляються твори на різноманітні теми, що охоплюють різні мотиви та проблеми. Багато з них зображують мотиви ізольованості людини, відчуження особистості, страждання, приреченості, соціальної та психологічної дисгармонії, а також проблеми бюрократії, релігії, політичних репресій та інших сфер та аспектів людського життя. Саме тому його літературна творчість завжди була об'єктом дослідження багатьох літературознавців.

Однією із найвідоміших новел є «Перетворення», яка була написана в 1912 році. Твір став унікальним через стиль, у якому Франц Кафка описав соціальну адаптацію та людську ідентичність. Це дало поштовх багатьом критикам до роздумів та різних інтерпретацій, які дали б змогу розкрити багато тем, описаних у новелі. І хоча є велика кількість гіпотез, висунутих літературознавцями, тема адаптації та ідентичності залишається надзвичайно актуальною та важливою для суспільства, адже людина постійно мусить адаптуватися до нових умов, особливо сьогодні, коли світ не стоїть на місці і постійно змінюється. Вона має стикнутись з перешкодами, вийти із зони комфорту, змінити себе під впливом зовнішніх чинників.

Загалом, тема проблематики новели «Перетворення» є досить **розробленою**, адже є багато матеріалів створених саме для аналізу твору, порівняння його з іншими творами Кафки або схожими на нього тощо. До того ж безліч авторів присвятили цій темі свої дисертації, статті й монографії. Також, українські видавництва видавали численні переклади творів Франца Кафки, а саме – «Процес», «Перетворення», «Замок», та ін. Автори найвідоміших перекладів новели є Андрій Малишко, Євген Попович, Петро Таращук, Наталя Сняданко та Олекса Логвиненко.

Об'єктом дослідження є, власне, новела «Перетворення», а **предметом** – проблематика ідентичності та адаптації людини, зображених у творі.

Мета дослідження полягає у встановленні символів та мотивів, використаних у новелі, з метою розкриття її проблематики. Для досягнення цієї мети були сформульовані такі **завдання**:

1. Розглянути творчу спадщину Франца Кафки та створення кафкіанства.
2. Дослідити теоретичні аспекти проблем, висвітлених у творі.
3. Дослідити конкретні їхні приклади у новелі.
4. Виявити символіку, мотиви та їхню роль у розвитку сюжету.

Для реалізації цих завдань використовувалися такі **методи** дослідження, як порівняння, аналіз критичних оглядів та літературних джерел, опис, узагальнення. В якості теоретичної бази дослідження були використані праці Затонського Д.В., Брод М., Тищенко О., Коргольда С., Романець Д.

Курсова робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, резюме англійською мовою і списку використаної літератури (20 позиції). Загальний обсяг курсової роботи становить 30 сторінок, із них 26 сторінок основного тексту.

РОЗДІЛ І. ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧІ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ТВОРЧОЇ СПАДЩИНИ ФРАНЦА КАФКИ

1.1. Систематичний огляд творчості Франца Кафки

Якось Дмитро Затонський сказав: «Коли вже немає доказів, які б переконали, що цей “чудний” Кафка – просто геній, то незайвою буде спроба, хоча б торкнутися цього дивацтва». І справді, цікаво дізнатись, як людина, яку всі вважали «дивною» та психічно нездоровою та яка опублікувала лише кілька невеличких за обсягом книжок, змогла стати настільки відомою та навіть вплинути на розвиток соціології та філософії.

Загалом, його велика слава прийшла після смерті, адже за життя його твори знали лише вузькі кола любителів літератури, бо Франц не був фанатом популярності. Навіть його найближчий друг, Макс Брод, лише після семи років їх дружби дізнався, що він пише. Його твори справили на Макса неабияке враження і він вирішив опублікувати їх. Спершу додавання його імені до імені видатних авторів у тижневику «Геденварт», згодом публікація прозаїчних творів у журналі «Гіперіон», тижневику «Богемія», приносили Кафці задоволення, але він швидко переживав цю емоцію і жив далі, ніби цього й не було.

«Writing, for Kafka, was something like prayer, and as such, he needed to do it in peace and quiet» [17]. Але публікувати свої твори чи ділитись із кимось своїми щоденниками Кафка не мав особливого бажання. Він ніби й хотів бачити свої книги на вітринах магазинів, а ніби й не хотів. Він поставив перо на друге місце у своєму житті, бо на першому була робота у страховій компанії на начальника, про якого він писав у щоденниках і якого просто ненавидів. «Кафка не любив свою службу, але не кидав її, бо не хотів — саме не хотів — стати професійним літератором. Адже це немовби позбавляло його «права власності» на те, що він писав. Потрібно було б працювати з літературними агентами, писати те, що замовляли б видавництва, делегувати комусь свої авторські права... А він хотів бути цілковитим власником своєї літературної спадщини, адже писав лише про себе і для себе» [2]. Серед усієї спадщини письменника сам Кафка опублікував близько шостої частини. Навіть перед смертю заповів другу знищити все, що він

написав. Проте Макс Брод, який завжди захоплювався тим, що він пише, опублікував понад 30 його новел та 3 романи.

Твори Кафки не є типовими. Вони є абсурдними, екзистенційними, фантастичними, з трагічними сюжетами, але й водночас у поєднанні із чимось буденним, іронічним чи закономірним. «Его работы построены не на принципе «ужаснуть читателя», но скорее на принципе, противоположном «деланию ужасов», – возможно, идиллическом или героическом, в каком-то случае – честном, здоровом, жизнеутверждающем»[7]. Саме через це Франца Кафку вважали психічно нездоровим, хоча це не було правдою. Однак, варто також зазначити, що Франц Кафка страждав від безсоння. Думки, що його душа покине його тіло, коли він спить, затьмарила розум і не давала змоги заснути. Він надавав депривації сну особливого значення, вважав це тим, що надавало йому магичної сили і водночас виснажувало його. «Kafka made many similar statements about sleep deprivation bringing him to “a depth almost inaccessible at normal conditions.” The visions he encountered, he wrote, “shape themselves into literature.” »[16]. Є гіпотеза, що його найвідоміший твір «Перетворення» – це негативні наслідки, які мають погана якість сну, його коротка тривалість або взагалі безсоння на здоров'я людини і, можливо, саме депривація сну привела його до такої глибини суджень, бачень світу та сили, з якою він пише.

Важко знайти письменника, чиє життя не вплинуло на творчість. Так сталося і в цьому випадку, бо часто описані «жахи» були просто історією з його життя. Часто твори мають «відкритий» або зовсім нелогічний фінал і автор не залишає жодних підказок, щоб розгадати фабулу його творів. Про це свідчать наступні рядки: «И он начинал и бросал: один роман, другой, третий; одну новеллу, другую, шестую, пятнадцатую. Он собирался писать автобиографию и предвкушал, что такое писание «было бы большой радостью, потому что оно давалось бы так же легко, как записывание снов...». Но разве не все у него, по сути, автобиография? Его творчество — автобиографично в смысле самом прямом, куда более буквальном, чем у любого другого художника» [11, с.5]. Так, наприклад, «Голодомайстер» – відтворення його ставлення до мистецтва,

«Сільський лікар» – розповідь про жахливе прогресування туберкульозу та розриву з коханою, «Вирок» (написав за одну ніч, з 22 на 23 вересня 1912 р.) та «Лист до батька» – опис та відтворення стосунків із татом, тощо. Останній став описом сімейної в’язниці, де Франц пише все, що хотів, але не міг сказати своєму батькові та описує наслідки його виховання: «Великим оратором я, звісно, однаково б не став, проте звичайну, вільну людську розмову все ж таки опанував би. Але ти дуже рано позбавив мене слова. Твоя погроза: "Жодного слова всупереч!" — і водночас піднесена рука супроводжують мене з давніх-давен. Ти наділив мене (коли мова заходить про твої власні справи, ти — чудовий оратор) манерою розмовляти із запинками й заїканням, але тобі й цього було мало, зрештою я змовк — спершу, мабуть, через упертість, а згодом тому, що при тобі я не здатний був ні думати, ні розмовляти» [10, с.3].

Для того, щоб твір вийшов дійсно глибокий та наповнений сенсом, потрібна проблема, потрібно із чимось боротись, проти чогось або когось постати. Якщо подивитись на зв’язок його творчості з відносинами з батьком, то можна сказати, що монстром Кафки став його батько. Фредерік Р. Карл, автор вичерпної критичної біографії Ф.Кафки, вважає, що: «He needed it as something to struggle against and that he could hate, and define himself by way of his hatred. That's how he felt toward his father» [15].

Важливе місце займали притчі. Письменник поєднував елементи реального і фантастичного, але у звичайних, буденних обставинах. Це стало найголовнішою рисою світу, описаного Кафкою. Найвідоміші притчі – «Правда про Санчо Пансу» та «Біля воріт закону».

Часто Німеччину називають країною філософів та поетів, визначне місце серед яких займає Франц Кафка. Він настільки глибоко та неординарно описує події у творах, що часто їх сприймають за філософські. Тому не дивно, що ще одним творчим здобутком є афоризми. Макс Брод після смерті друга об’єднав усі їх у дві книги: перша – «Роздуми про гріх, страждання, надію та істинний шлях», друга – «Він. Нотатки 1920 року». Загалом, афоризми були для нього чимось більшим, ніж просто висловами і були присвячені різного виду проблемам. До

того ж вони були як оптимістичні, так і зовсім негативні. Афоризми – ще один спосіб виразити власну позицію щодо світу, свого місця в ньому, життя, кохання, літератури тощо. Найвідоміші з них:

- «Alle menschlichen Fehler sind Ungeduld, ein vorzeitiges Abbrechen des Methodischen, ein scheinbares Einfühlen der scheinbaren Sache.» – All human errors stem from impatience, a premature breaking off of a methodical approach, an ostensible pinning down of an ostensible object. [Hofmann] [12, с.2]
- «Laß dich vom Bösen nicht glauben machen, du könntest vor ihm Geheimnisse haben» – Do not let Evil make you believe you can have secrets from it. [Kaiser/Wilkins] [12, с.21]
- «Wie kann man sich über die Welt freuen, außer wenn man zu ihr flüchtet?» – How can one be glad about the world except if one takes one's refuge in it? [Kaiser/Wilkins] [12, с.25]
- «Das Gute ist in gewissem Sinne trostlos.» – In a certain sense the Good is comfortless. [Kaiser/Wilkins] [12, с.30]

У своїй спадщині має також три романи, кожен із яких не є завершеним. Перший роман має назву «Зниклий безвісти», в якому розповідається про шістнадцятирічного Карла Россмана, якого батьки вислали до Америки, і його шлях подолання проблем. Але в одному із своїх щоденників автор анонсував його передчасну смерть. Брод надрукував його змінивши назву на «Америка». Наступні романи «Процес» та «Замок» мали передбачений трагічний фінал, хоча й він не був перенесений на мову символів.

1.2. Від Кафки до кафкіанства

Часто твори Франца Кафки помилково вважаються нечіткими та занадто складними для розуміння. Причиною цього є заплутані сюжети, дивні діалоги, довгі речення тощо. «He created characters that are psychologically deep and features the surreal and bizarre side of thinking and imagination. Kafka splendidly revels in playing with metaphors. His expression was also essentially metaphorical in

enunciation. «In short, Kafka was weaving a web of complexity in his works that were characteristically critical to interpreting» [14]. Світ у його творах зображується ворожим, сповненим хаосом, а людина в ньому – приречена на відчуження, самотність, невпевненість у собі. Саме тому цілком можливо вважати Франца Кафку – письменником відчуження..

Не дарма Франца Кафку вважають одним з основоположників теми абсурду та чи не першим екзистенціалістом у літературі ХХ ст., адже це одні із провідних рис творів письменника, в кожному з яких він досить таки песимістично оцінює людину. «Практически в каждом произведении писателя звучит ощущение трагичности и передается чувство неустойчивости окружающего мира» [8, с.232].

Реальність та абсурд завжди спричиняють конфлікт, бо вони ніяк не доповнюють один одного. Натомість Франц поєднує протилежні поняття і створює реальність абсурду, яка постає константою внутрішнього світу людини та навколишнього світу, а також, яка суперечить здоровому глузду людини. Дивним є те, що твори Кафки не отримували багато критики та комерційної уваги через їх «неясність». Проте все ж таки, його погляди на людське буття та письменництво вплинули на літературу і культуру так, що прізвище письменника стало прикметником, який використовується людьми для опису інших творів, течій, способу тлумачення і бачення світу. Таке, насправді, трапляється нечасто і є винятковим дійством. Авторські здібності, індивідуальний стиль письма, життєвий шлях та історичні обставини поставили Кафку в один ряд із Нікколо Макіавеллі та його «макіавеллізмом», Чарльзом Дікенсом та «дікенсівськими героями»/«дікенсівськими диваками», Вільямом Шейкспіром та «шейкспірівським питанням» тощо. Саме це створило такі поняття як «кафкіанський абсурд», «кафкіанство», «кафкіанська ситуація» та ін. Ф.Кафка зображує трагедію через призму повсякденності, а абсурд – через логіку. Інакше кажучи, трагедія тим краще розкривається, чим менше в неї впадають і чим менше її драматизують. Персонажі письменника сприймають усі біди та незгоди із «нездоровим» спокоєм. То, можливо, для того, щоб зрозуміти таке

світосприйняття, варто й самому «захворіти»? Про це свідчить відомий вислів письменника – «Тільки люди, яких уразила однакова недуга, розуміють одне одного».

Згодом тема абсурду стала часто з'являтися у драматургії Ф.Дюрренматта, Е.Іонеска, С.Беккета, та інших. Набрал обертів «театр абсурду», який виник у Парижі в 50-ті роки ХХ ст. Його називають ще антидрамою, театром парадоксу або антитеатром. У таких п'єсах мова втрачала зміст, діалоги втрачали комунікативну функцію. Позитивних героїв не було, тому що всі персонажі були покалічені морально, позбавлені людської гідності. Драматурги-абсурдисти показували деградацію людей і не пояснювали її причини. Наприклад, Ф.Дюрренматт у «Візиті старої дами» використовує гротеск, фантастичну основу, дії героїв, які позбавлені логіки та здорового глузду, порушення художніх та літературних норм та поєднання поетичної мови із вульгарною для вираження абсурдності та парадоксу. С.Беккет у п'єсі «Чекаючи на Годо» зображує два персонажі, які чекають не відомо на кого і у такий спосіб наголошує на марності людського існування. Такі п'єси спричиняли нерозуміння, шок і навіть сміх. Люди, бувало, йшли з театру, бо не розуміли, що відбувається. Але згодом «театр абсурду» став дуже популярним і мав величезний вплив на розвиток драматургії в Європі та Америці.

Саме через те, що абсурд виявився важким для розуміння, багато читачів так і не змогли дійти до суті писань Кафки або навіть недочитували твори до кінця. Велика кількість учених ґрунтовно досліджували життя письменника та його творчий шлях, до яких відносимо Є.Волощука, В.Зусмана, Б.Сучкова, В.Дніпрова та ін., щоб знайти причину написання абсурдних творів. Особливі здобутки в цій справі належать українському літературознавцеві, критику, академіку НАНУ Дмитру Затонському, якого ще називають провідним «кафкознавцем», адже Франц Кафка — його кумир.

В інтерв'ю газеті «Україна молода» науковець Дмитро каже: «Кафка — надзвичайно цікавий і ні на кого іншого не схожий письменник. Для того, щоб його зрозуміти, не треба мати якихось особливих знань, але потрібна здатність

глибоко щось переживати, по-справжньому відчувати його мову. Кафка не писав складних речей. Він був абсолютно щирим у своїй творчості, але це було настільки своєрідне бачення світу, що не кожен його розумів» [2]. Навіть сам Франц Кафка у своїх щоденниках писав: «У мене немає інтересу до літератури, література - це я сам, це моя плоть і кров , і бути іншим я не можу» [1]. Тобто все пережите митцем так чи інакше прийшло в його твори.

РОЗДІЛ II. ПРОБЛЕМАТИКА НОВЕЛИ «ПЕРЕТВОРЕННЯ»

2.1. «Маленька людина»

На написання «Перетворення» (нім.«Die Verwandlung») Франц Кафка витратив близько півтора місяця, а повністю завершив його восени 1912 року. Є припущення, що поштовхом до його написання став інцидент на роботі, а саме падіння робітника з висоти, свідком якого став автор. Ця тема є часто обговорюваною серед літературознавців. Відомий критик Стенлі Корнгольд у книзі «Franz Kafka: The Necessity of Form» пише: «, the remarkable event was the incident in which he watched a man fall to his death. The incident is legendary, and it occurred in Prague in 1912. [...] The incident left an indelible impression on Kafka and became, in various ways, the source of his art» [13, с.68]. Також, деякі дослідники допускають, що «Перетворення», разом із творами «Вирок» та «Кочегар» мало увійти до триптиху під назвою «Сини» (нім. «Söhne»), адже всі вони дуже близькі за тематикою. Про це ж говорить Макс Брод, близький друг Франца Кафки: «И в работах Кафки мы находим идею «ответственности за свою семью». Это объясняет смысл таких рассказов, как «Метаморфозы», «Приговор», «Кочегар», и смысл многих отрывков из других произведений»[7]. Ці твори пов'язані темою сім'ї, конфронтації з батьками (герої твору, Карл Росман, Георг Бендерман і Грегор Замза часто не могли порозумітись) та темою «маленької людини», яка є однією з провідних у творчості письменника.

Своїм корінням мотив «маленької людини» сягає ще біблійних часів, але використовувати з особливою частотністю його стали в літературі XIX століття. Це століття вважається певною мірою зламом часів та інтересів, бо припадає воно на період між добою Просвітництва та добою тоталітаризму. Це період, коли згадки про просвітницькі зразки та гуманістичні цінності ще залишались, а нові тоталітарні ідеали вже давали про себе знати. Тоді уявлення про людину та її місце в цьому неоднозначному, часто трагічному світі – різнились. У цей період багато письменників, особливо радянських, писали про «маленьких людей», їх долі і у такий спосіб передали через них свої переживання щодо майбутнього літератури XX століття. А.Камю, С.Беккет та ін., які розповідали про долі

«маленьких людей» уже у ХХ столітті, зображували їх як тих, хто шукає справедливості та своє місце в столітті воєн та революцій. Трактунань цього образу є доволі багато, але всі вони мають одну спільну рису – самоцінність «маленької людини» повністю зникла. І достойне місце серед цих трактунань займає образ людини Франца Кафки.

Інтерпретація «маленької людини» в нього досить проста та зрозуміла. Це людина без «родзинки». Вона – звичайна, не наділена жодними здібностями чи вражаючими талантами. У соціальній ієрархії займає низьке, а то й найнижче положення. Найчастіше ця людина бідна, непримітна, невпевнена в собі, замкнута, але благородна, добра, співчутлива, турботлива. Вона ніколи не заподіє болю чи шкоди іншим, не любить конфліктувати.

У творі «Перетворення», а також «Процес», «Вирок», «Голодомайстер», Франц Кафка зображує своє бачення світу і дає відчути усю повноту хаосу в ньому. У такому світі живе людина, яка немає нікого, на кого можна покластись, де не має шансу знайти себе чи стати соціально активною людиною, де вона знаходиться в безвихідному становищі, де почувається зайвою. В одному зі своїх щоденників описував пошук власного місця так: «Що, якщо задихнешся сам від себе? Якщо через наполегливе самостереження отвір, через який ти впадаєш у світ, стане надто маленьким або зовсім закрийється?» [9]. Тим більше, «маленька людина» – приречена людина, яка чудово розуміє та відчуває своє безсилля, бо найкращі якості якої вбиває антигуманне суспільство своєю поведінкою та своїм ставленням. Будь-які стосунки з іншими побудовані на ієрархічності та субординації.

Грегор Замза – це новий варіант образу «маленької людини», у якому Франц Кафка втілив свій портрет, а все «Перетворення» – реквієм по цьому образу. «Перетворення» було написане в 1912 році. Від Першої світової війни людство відділяло всього-на-всього два роки. Річ у тім, що жодна війна не починається зненацька. До неї готуються не один рік і люди це бачать. Це були часи нестабільності, кризи, переживання, та передчуття нової війни та трагедії. Це все разом із ситуацією в сім'ї та світоглядом Франца підштовхнуло його на

написання цієї новели, бо він сам бачив себе «маленькою людиною».

«Перетворення» – дзеркало його душі та стану.

Новаторством письменника є те, що «ніхто із численних песимістів світової літератури не опустил людину до такого жалюгідного стану (перетворення в комаху), як це зробив Ф. Кафка» [3]. «While quite a few writers have used his style as the basis for their own fiction, Kafka's worldview and perspective are so incredibly individualistic that these writers cannot help but be compared to him» [20]. Багато митців намагалися повторити «маленьку людину» Кафки та цей кафкіанський «фантастичний реалізм», наприклад, Ф.Рабле, Дж.Свіфт, М.Гоголь, та ін., але жоден не зміг це зробити так, як Франц Кафка. Якщо людина ніяк не розвивається, не будує плани на майбутнє, не мріє, а працює на роботі, яка їй не подобається, задля того, щоб віддати борги батька і постійно сидить у кімнаті, то таке життя вже дуже схоже на життя комах. Єдине, що залишається – перетворитись на неї. Ставши комахою, Грегор боявся вийти зі своєї кімнати чи показати «нового» себе батькам, сестрі чи начальнику. Саме тому він залишався жити у своїй кімнаті, терпів погане ставлення рідних до нього, слухав крики жаху, коли інші бачили його, страждав від слів, сказаних у його бік та від обговорень його рідних про подальше життя. Це підтверджує слова Франца Кафки про те, що йому не варто виходити в люди, щоб зобразити зіпсований ними світ. Із цієї духовної в'язниці «маленьку людину» може врятувати тільки смерть. Що може бути ще абсурднішим?

«Грегор — людина у вигляді комах; його родичі — комах в людському вигляді». І тут абсурдним є не лише те, що сім'я сприйняла це як щось звичне, а й те, що сам Грегор змирився з цим. Він не намагався змінити щось. Хлопець просто вирішив свою долю – назавжди залишитись таким, а отже, прийняти позицію «маленької людини», яка не може ні на що вплинути. Здається, Грегор втратив своє «я» і перестав відчувати себе людиною ще до перетворення. Духовно він помер уже давно, а фізично лише після перетворення. Кафка лише констатує факт смерті Грегора, не пояснюючи подробиць і даючи читачам можливість для роздумів. Таким є стиль Кафки – не розкривати карти, ставити читачів перед

фактами. Він навмисно не розповідає про життя Грегора до перетворення, бо це могло б стати ключем до цієї головоломки.

2.2. Провідні мотиви новели

Часто назву твору перекладають неправильно, бо назва новели німецькою звучить як «Die Verwandlung», тобто перетворення, а не як «Die Reinkarnation» – перевтілення. Різниця між перевтіленням та перетворенням досить велика. Перевтілення – зміна форми чогось, але збереження сутності. Прикладом цього є перевтілення як доктрина в індуїзмі або, як її ще називають, реінкарнація. Її суть полягає в тому, що душа людини – безсмертна сутність, яка перевтілюючись та переносячись з одного тіла в інше, еволюціонує. Отож, при перевтіленні форма змінюється, а сутність – ні. Натомість перетворення – радикальна зміна форми, стану, сутності, природи. Цілком ймовірно, що через те, що саме перетворення є провідним мотивом твору, новела має таку назву.

Мотив «перетворення» – один із найдавніших та найбільш знайомих. Ще в дитинстві дітям читають казку «Попелюшку» Шарля Перро, де опівночі розкішна сукня стає звичайною, кучер перетворюється на щура, коні стають мишами, а карета гарбузом. Різні види перетворення люди бачать ледве не кожного дня: лялечка перетворюється в метелика, дитина стає дорослою людиною, зерно стає колосом, із насіння виростає квітка, тощо. Тому й не дивно, що цей мотив став таким популярним у літературі. Він зустрічається ще в міфології. Наприклад, у давньогрецькій міфології герої та боги перетворювались на тварин тимчасово, щоб досягти якоїсь мети чи для розваги й задоволення. Так, Зевс міг перетворитися на орла, що символізувало його владу чи, наприклад, на бика, що символізувало родючість; Фетіда, щоб уникнути одруження, перетворювалась на вогонь, воду, змію тощо. Якщо ж говорити про античну міфологію, то маємо іншу історію, бо деякі герої вже не повертались до звичайного людського життя. Яскравим прикладом цього є Нарцис, якого покарала Афродіта і який перетворився на квітку. Варто згадати й «Портрет Доріана Грея» Оскара Уайльда, адже там також є свого роду мотив «перетворення», коли початковий портрет

надзвичайно вродливого юнака, який згодом став відображувати його душу, перетворився на старого, виродливого чоловіка, який ледве був схожий на Доріана зовні.

«Перетворення» – розгорнута метафора. Не дивлячись на те, що перетворення здається нам казковим, фантастичним і нереальним (на відміну від перевтілення), Кафка доводить, що це не так, що жахливі чудовиська покинули казки і їх можна зустріти на вулиці або навіть жити з ними.

Франц Кафка створив гротескну, абсурдну історію зі своїм варіантом перетворення в потвору, який вийшов більш моторошним. Він перетворює Грегора на чудовисько, побачивши яке, усі будуть жахатися і тікати. Грегор уже ніколи не повернеться назад і більш ніколи не побачить у дзеркалі відображення людини. Його життя закінчиться в цьому тілі, до того ж, невідомо якому, бо автор не уточнює, яка це саме комахоподібна істота. Причина цієї метаморфози не пояснюється. І це, мабуть, найстрашніше, коли людина прокидається і готова з новими силами розпочати день, але не може знайти себе. Людського вигляду вже немає. Натомість є тіло комахи. «In literary works, such supernatural events occur as a manner of punishment or lesson for a protagonist. Gregor is described to be as an ethical, hard-working man that supports his family despite the hardships that his job entails. Fate has seemingly selected Gregor at random»[19]. Вражаючим є й те, як реалістично автор зображує всі неправдоподібні події, що відбуваються в новелі. За словами дослідника В.Рема цей стиль варто назвати «магічним реалізмом», бо тут диво знаходиться у центрі чогось буденного. Ця манера письма стала притаманною Кафці й в творі «Блюмфельд, старий холостяк», написаному в 1915 році, він ніби розкриває секрет своєї інтерпретації мотиву «перетворення» – «Необычайное тоже должно иметь свои границы. Целые мячи и вообще прыгают, хотя и не непрерывно, а обломки мячей никогда не прыгают и, значит, не будут прыгать и тут»[4].

Крім того, автор наголошує на тому, що будь-яка зміна в житті – це ефект доміно. Тобто, перетворившись, Грегор мусить адаптуватись до нового тіла, навчитись його контролювати та жити за новими правилами. Він не може ходити

на роботу і заробляти гроші, отож ставлення сім'ї до нього, яка завжди бачила його «гаманцем», змінюється не в кращий бік. Кожен член родини має змінити свою рутину та йти працювати, щоб задовольнити хоча б мінімальні потреби. Так, батько влаштувався на роботу, хвора на астму мати стала шити білизну для крамниці мод, а сестра, яка до цього знала лише як гарно одягнутись та довго спати, стала продавчиною. Далі сім'я починає цуратися його, бо користі від нього немає, роботу ніяку не виконує, грошей у дім не приносить, та ще і його вигляд лякає всіх. Його мати навіть втратила свідомість, коли вперше побачила такого «нового» сина.

Звідси слідує ще два мотиви – «жорстокості» та «страху». Останній взагалі є рушійною силою всіх вчинків та поведінки героїв новели. Головному персонажу страшно не від того, що в нього більше не має людського вигляду, а тому, що він запізнюється на роботу й тому, що йому прийдеться перебудувувати своє життя, про що свідчать наступні рядки: «Гепер, звичайно, до ранку до Грегора ніхто не зайде, значить, у нього достатньо часу, щоб без перешкод роздумувати, як йому перебудувати своє життя» [5, с.15]. Змін не хотіла і сім'я, адже це означало, що її задоволенню та благополуччю прийшов кінець. Наприклад, батько, мрією якого було спокійно провести останні роки життя та вилізти з боргів, від страху перед новим життям, де вже немає головного джерела доходу в родині, часто виходить із себе та за допомогою палиці наносить тілесні ушкодження власному сину, кидає у нього яблуками.

Яскраво вираженим тут мотив «сімейних відносин». Є сім'ї, в яких гнітюча атмосфера досягає такої міри, що якщо ти не втечеш, то пропадеш. Це був саме такий тип сім'ї, з якої Грегор не зміг втекти. На жаль, сім'я не сприймала хлопця за її частину і саме тому сприйняла перетворення як щось належне, типове і неминуче. Було б справедливо, якби ставлення головного героя до своєї родини було б таке ж, але Грегор любить її, має благородні почуття, бажає їй добра і до останнього переживає за них і їх майбутнє. Тоді, можливо, той факт, що почуття та ставлення Грегора залишились незмінними, вказує на те, що перетворення торкнулось не Грегора, а його сім'ю?

Але прочитавши усю новелу, можна прийти до висновку, що не лише Грегор тут жертва. Усі герої новели – жертви абсурдного, злого світу, який знищує особистості людей і в якому люди стають тваринами. Дуже символічним також є те, що в кінці твору Грегор більше не називає членів родини як «батько», «матір», «сестра». Натомість він звертається до них як «пан», «пані», «їх дочка» і ще раз підкреслює, що від «сім'ї» нічого не залишилось, ніяких зв'язків із цими людьми Грегор не має, вони стали йому чужі.

Не менш важливим є «мотив «праці»». Головний герой твору – комівояжер. Своєю важкою працею, сумлінним виконанням усіх обов'язків та самопожертвою він утримує не лише себе, а й батьків та сестру, які з тих чи інших причини не працювали, віддає борги батька, задовольняє їх потреби. Іншими словами Грегор – альтруїст. Багато часу він проводить у відрядженнях, але страшна подія, а саме перетворення на комаху, трапляється з ним саме вдома. Проте парадокс полягає в тому, що ніхто з його рідних та навіть його роботодавець не помічає його старань: сім'я завжди бачила в ньому «гаманець із грішми», а коли гроші закінчились – й про Грегора забули, а роботодавець не побачивши Грегора на роботі одразу звинуватив його в невідповідальності, несерйозності та ледарюванні. Таким чином, втративши вигляд людини, він автоматично став нікому не потрібний як член соціуму. У нього забрали право займати хоча б найнижчий щабель у соціальній ієрархії чи навіть своїй сім'ї. Саме в цьому, на думку Франца Кафки, полягає прагматичне ставлення суспільства до будь-якої людини – яким завгодно способом соціум позбудеться тебе, якщо ти не приносиш ніякої користі. Причина завжди породжує наслідок. Світ ставиться до людини так, як вона ставиться до себе.

2.3. Символізм «Перетворення»

Якось Мікеланджело сказав : «Якщо вірити в те, що витвір мистецтва як дзеркало віддзеркалює свого творця, то без перебільшення можу стверджувати, що із моєї майстерні повинні виходити гіганти, вічно незадоволені зробленим» [6, с.33]. Якщо дивитись із такого боку і вважати, що життя та власний досвід так чи

інакше приходить у твори автора, якщо думати, що автор не вигадує героїв, то можна сміливо стверджувати, що «Перетворення» – відлуння авторського досвіду. Символами-доказами автобіографічності є насамперед прізвище головного героя, Замза, яке є криптограмою прізвища Кафка. Крім того, батько Грегора Замзи та батько Франца мають дуже схожі характери. Вони холодні та байдужі, а стосунки зі своїми дітьми в них погані. Цікавим збігом є опис картини, на якій зображена жінка в капелюсі. Феліція Бауер, жінка, якій він освідчувався в коханні, дуже полюбляла екстравагантні капелюшки, тому цілком ймовірно, що в «Перетворенні» він згадує саме її. Подібності були й у роботі: Кафка працював у страховій компанії, а Замза – у комерційній фірмі, Кафка любив малювати, а Замза хотів стати художником. До речі, образ комахи не став плодом уяви Франца, бо ще в його щоденниках, він описував себе та свою самооцінку на рівні комахи й особливо відчував це, коли спілкувався з батьком. Мабуть із цих причин він вибрав метаморфозу як найкращий та найоптимальніший варіант вираження свого «Я». Хоча, при публікації «Перетворення», коли йому запропонували на обкладинці зобразити комаху, він категорично відмовився..

У «Перетворенні» автор вдається до трикратного повтору. Це можна побачити в наступних ситуаціях:

1. Композиції твору поділяється на три частини, у кожній із яких він робить спробу виповзти зі своєї кімнати. Грегор тричі стикається із зовнішнім світом, намагається повернутись до людей і має надію, що родина допоможе йому, але це закінчується погано, бо його родина тричі відштовхує.
2. Сім'я Грегора складається з трьох членів: мама, тато та сестра. Насправді вони не вважали Грегора за повноправного члена родини, тому те, що його немає в списку, є дуже символічним.
3. Родина Грегора має три стани. У першій частині новели сім'я розгублена, не знає, що робити, як жити далі. У другій частині – чи то він хорошим намірів, чи то від страху перед змінами, вони мають надію, що скоро Грегор стане таким, яким був раніше і все повернеться

на свої круги. І в останній частині – родина цурається і вороже ставиться до Грегора, а після його смерті взагалі радіє.

4. Кімната – символ ізоляції та пастки, у яку потрапив головний герой, адже він не може їх відкрити. Тим не менш, її інтер'єр має три перетворення. Спершу кімната хлопця досить непогано облаштована, усі речі на своїх місцях, усе як завжди, як розставив Грегор до перетворення в комаху. У другій частині його кімната перетворюється в пустелю, а в третій – у склад, звалище, а то й навіть смітник.

5. Постояльців, яких приймає сім'я, троє.

6. У кінці твору троє членів родини Замзів пишуть три листа: «І тому вони сіли за стіл і написали три пояснювальні листи: пан Замза — своїй дирекції, пані Замза — своєму працедавцю, а Грета — своєму шефу»[5, с.42].

Окрім цього, у творі присутні багато інших символів.

Незадовго до перетворення в комаху Грегор повішав на стіну та помістив у позолочену рамку портрет дами в капелюсі. «Дама сиділа рівно й виставляла глядачеві важку хутрянну муфту, в якій її руки тонули по самі лікті» [5, с.1]. Уже перетворившись на комаху, це одна з перших речей, яку він помічає. Згодом, коли мати з донькою прибирають кімнату, ніби-то для того, щоб Грегору було більше місця для повзання, а натомість кімнату Грегора спустошують, забирають усі меблі, які були потрібні Грегору та які він любив, перше, що він хоче та поспішає врятувати – ця картина. Жінка в капелюсі уособлює людяність головного героя: це його мрії, це образ краси, почуттів, романтики і чи не єдиний натяк на бажання Грегора жити звичайним життям, знайти своє кохання та завести сім'ю. «Yet it's also an advertisement, tying back to Gregor's job as a traveling salesman, and to the story's concerns with appearances and superficiality» [18]. Варто звернути увагу й на позолочену рамку, яка може символізувати бажання бути більш значущим у житті родини і суспільства загалом. Проте наразі ця значущість фальшива, неправдива, так само як і його мрії про неї, бо підтримки, яка так була йому необхідна в скрутний час, він не отримав.

Ще одним предметом краси є скрипка, на якій грала Грета. Грегор дуже хотів заробити кошти та заплатити за те, щоб сестра змогла навчатись у консерваторії, що наголошує на його альтруїстичному характері. Грегору дуже подобалось слухати, як вона грає на скрипці, але згодом це погубило його та дохід родини від квартирантів, бо, будучи комахою, він захотів підповзти ближче та насолодитись сповна музикою, яку Грета грала для постояльців та мами з татом.

Форма розсильного у творі наголошує на тому, що Грегор усе ж потрібен сім'ї, але ніхто не хоче цього визнавати і допомогти йому перетворитись назад, а також демонструє те, як із часом змінюється ставлення до інших. Батько відмовлявся знімати форму навіть удома і таким чином, ніби завжди був готовий до служби. І як би не доглядала за нею матір, як би не старалась, вона все ж втратила свій охайний вигляд, стала тьмяна, уся в плямах. З одного боку це лише показує, що ніщо в цьому світі не є вічним, точно так само як і ставлення однієї людини до іншої, а з іншого боку – на тому, що якби Грегор мав людський вигляд, то сім'я знову мала б гроші й батько міг би собі дозволити купити нову форму. Форма розсильного – символ економічного порядку.

Напад батька за допомогою яблука лише наголошує на розриві емоційного зв'язку. Він робить це задля того, щоб захистити свою сім'ю від чогось злого, потворного у вигляді комахи, адже він уже не визнає Грегора своїм сином. Яблуко тут може мати й біблійне значення. У Біблії Бог вигнав Адама і Єву із саду, тому що Єва вчинила гріх – з'їла яблуко, бо її переконав сатана, який перетворився в змію. У новелі ж Замза сприймає свого сина як сатану, який перетворився в комаху та має намір вбити його. Ці дії принесли свої наслідки: Грегор зазнав багато поранень, йому було все важче рухатись, навколо яблука, що застрягло в спині й почало гнити, з'явилась запалена рана, яка пізніше геть заліпилась пилюкою. Ця рана свого роду паралель між старозавітним покаранням Адама та Єви.

Ще один символ, який допоможе зрозуміти новелу – їжа, бо вона з'являється в кожному розділі. До перетворення Грегор погано та нерегулярно харчувався, бо часу на це в нього майже не було, а вже після нього він помічає,

що звичну для нього їжу він уже їсти не може. Його улюблене молоко зі скибочками хліба викликають у нього відразу, отож він відмовляється від нього. Грегор-комаха починає любити та споживати гнилу, тухлу, черству їжу, яка більше схожа на сміття. Для сестри Грети їжа, яку вона приносила брату, була єдиним способом турботи про нього, але згодом вона перестає це робити.

Висока конторка, на якій сидить шеф, є символом влади інших та уособлює прірву між начальником та Грегором. Про це хлопець говорить так : «Він би, певно, упав із своєї конторки! Дивна звичка — розмовляти зі службовцем згори вниз, сидячи на високій конторці. А підійти треба впритул, бо шеф недочуває»[5, с.2].

Кімната, тут, символізує зону комфорту та внутрішній світ героя, інтер'єр якої змінюється із часом точно так само, як і ставлення головного героя до своєї сім'ї. Двері, які на початку твору хотіли відкрити рідні та керуючий, зображують зв'язок із навколишнім середовищем. Не зважаючи на те, що повертати ключ йому було занадто важко і він доклав так багато зусиль, що якась бура рідина виступила в нього з рота, Грегор усе ж відкрив їх на початку твору. Він – людина альтруїстичних поглядів, тому одразу погодився на самопожертву, і до того ж таким чином Грегор хотів допомоги рідних та близьких, адже йому не подобалось бути комахою. Але всі вони були налякані, спантеличені та відчували відразу. В кінці твору, коли з'явилися постояльці та двері були привідчинені, Грегор уже ніяк не реагував на це і не просив допомоги в рідних. Вони йому стали просто сусідами.

ВИСНОВКИ

Новела «Перетворення» – дзеркало особистої трагедії автора, який, так само як і його герой, Грегор Замза, почувався чужим у своїй сім'ї. У літературному світі є багато творів, що зображують сімейні проблеми та непорозуміння, але Франц Кафка виділяється серед них тим, що показав дисгармонію нетиповим способом, а саме – метаморфозою, перетворенням у комаху. Це був чи не єдиний спосіб привернути увагу рідних. Проте, чи маємо ми привертати її, якщо сім'я насправді чудова, де панують здорові стосунки та підтримка? Хіба цей інтерес може так просто згаснути? Хіба ми любимо близьких за щось? За розум, гроші, талант, зовнішність, красу, статки? Ні, ми любимо їх за те, що вони є. Натомість сім'я Грегора так не вважає. Вона зрікається його одразу після того, як він перестає приносити гроші, не приносить ніякої користі. Вона звинувачує хворого в тому, що він захворів. Звучить абсурдно, чи не так? А ще більш безглуздим є те, що Грегор до останнього любить свою сім'ю, поважає їх вибір, вибачає їхню відчуженість. Грегор-комаха поводить себе людяніше, ніж його родина, які мають людський вигляд. А не борюся він саме тому, що без підтримки рідних, в очах яких він давно вже комаха, це робити важко.

У результаті дослідження були зроблені такі висновки:

1. Стиль Франца Кафки, був особливим. Його погляд на цей світ, дитинство, спосіб життя, стосунки з батьками вплинули на те, що він писав і як. Твори вважались нечіткими, сповненими жаху, нелогічними, складними для розуміння і саме через це його вважали психічно хворим. Також яскравою рисою цього стилю була автобіографічність, адже описані письменником жахи часто були лише ситуаціями з його життя.
2. Увесь твір побудований на концепції абсурду, адже тут фантастичне зображується як реальне і навпаки, парадоксальне сприймається як буденне і навпаки. Світ тут ворожий і сповнений хаосу, в якому легко втратити себе. У такому світі людина принижена і відчуває себе нікому не потрібною, зайвою, і живе вона задля того, щоб вирватись із такого світу. Для вираження та опису таких персонажів та всього, що їх

оточує порушувались багато проблем, ретельно описувались деталі, художні засоби (іронія, гротеск, метафора, фантастичні елементи, тощо.).

3. У «Перетворенні» зустрічаються такі проблеми: відчуження особистості, бо протягом всього твору Грегора був ізольованим від сім'ї і, як наслідок, став чужий; самовідданість, тому, що Грегор був готовий усе зробити та віддати, щоб із його сім'єю все було гаразд, навіть якщо це б шкодило йому або його здоров'ю; трудоголізм, і це ми бачимо вже на самому початку твору, коли перетворившись у комаху, перше, про що думає головний герой, це те, що він запізниться на роботу; знецінення особистості, адже соціум дуже швидко знецінив його, коли він більше не міг виходити з дому та заробляти на життя; сімейні відносини, а точніше їх відсутність, бо, як можна здогадатись, навіть до перетворення Грегор не мав сім'ю, у якій панували здорові стосунки і у якій його вважали повноправною її частиною.

4. Як зазначалось раніше, акцент у новелі робиться на деталях. Звідси й маємо багато символів, які допомагають зрозуміти сюжет та поринути в атмосферу сім'ї Замзів краще. Отож, криптограма прізвища, жінка в капелюсі, образ комаху, стосунки з батьком – символи автобіографічності, скрипка та музика – символ краси, позолочена рамка – символ фальшивої значущості, форма розсильного – економічні проблеми та процес погіршення стосунків, яблуко – розрив емоційного зв'язку або паралель зі старозавітним покаранням Адама і Єви, їжа – символ турботи Грети про брата, висока конторка – влада інших, кімната – зона комфорту, а двері – символ зв'язку із навколишнім середовищем. Також, у новелі присутні такі мотиви: перетворення, жорстокості, страху, праці та жертви. Не менш важливим є і мотив «маленької людини», адже сам автор вважав, що нікому немає діла до неї і що вона є назавжди приречена. Така людина самотня, тому єдиний вихід для неї – смерть.

Отже, людині у світі, створеному Кафкою, важко знайти себе і своє місце серед багатьох байдужих і ворожих людей, незнаних законів та порядків. І незважаючи на те, що спершу вона намагається щось робити та змінюватись, згодом опускає руки та вважає це марно витраченим часом.

PE3IOME

The novella “Metamorphosis” is a reflection of the author’s personal tragedy, in which he, like his protagonist Gregor Samsa, felt like a stranger in his own family. In the literary world, there are many works depicting family problems and misunderstandings, but Franz Kafka stands out among them because he showed disharmony in an unusual way, namely, metamorphosis, turning into an insect. This was perhaps the only way to draw the attention of his relatives. However, should we seek attention if our family is truly wonderful, where healthy relationships and support prevail? Can this interest be so easily extinguished? Do we love our loved ones for something? For intelligence, money, talent, appearance, beauty, wealth? No, we love them for who they are. However, Gregor’s family does not share this view. They give up on him immediately after he stops bringing money and providing any benefit. They accuse the sick man of getting sick. Sounds absurd, doesn’t it? And what is more ridiculous is that Gregor loves his family until the very end, respects their choices, and forgives their alienation. Gregor as an insect behaves more humanely than his family who have human appearance. And he did not fight precisely because without the support of his relatives, who have long been him an insect, it is difficult to do so.

As a result of the research, the following conclusions were drawn:

1. Franz Kafka’s style was unique. His view of the world, childhood, lifestyle, and relationships with his parents influenced what he wrote and how he wrote it. His works were considered to be vague, illogical, full of horror, and difficult to understand, which led to the belief that he was mentally ill. An outstanding feature of his style was also its autobiographical nature, as the horrors described by the writer were often just the situations from his own life.
2. The entire work is built on the concept of absurdity, as the fantastic is portrayed as real and vice versa, and the paradoxical is perceived as ordinary and vice versa. The world depicted is hostile and chaotic, in which it is easy to lose oneself. In such a world, a person is degraded and feels useless, living only to escape from it. To express and describe such characters and

everything around them, many problems were addressed, details were carefully described, and literary devices such as irony, grotesque, metaphor, fantastic elements, and so on, were used.

3. In “The Metamorphosis”, the following issues are present: personal alienation, as throughout the work, Gregor is isolated from his family and becomes a stranger; self-sacrifice, as Gregor is willing to do anything and give everything to make sure his family is fine, even if it harms him or his health; workaholism, as we see from the beginning of the work when, after transforming into an insect, Gregor’s first thought is that he will be late for work; devaluation of personality, as society quickly devalues him when he can no longer leave home and earn a living; family relations, or rather their absence, as even before the transformation, Gregor did not have a family with healthy relationships where he was considered to be an integral part.
4. As previously noted, the accent in the novella is on the details. This is where we have many symbols that help us understand the plot and immerse ourselves better in the atmosphere of the Samsa family. Therefore, the surname cryptogram, the woman in the hat, the insect image, the relationship with the father – symbols of autobiographical nature, the violin and music – symbols of beauty, the glided frame – a symbol of false significance, the mailing form – economic problems and deteriorating relationships, the apple – a rupture of emotional connection or a parallel with the Old Testament punishment of Adam and Eve, food – a symbol of Greta’s care for her brother, the high counter – the power of others, the room – a comfort zone, and the door – a symbol of connection with the surrounding environment. In addition, there are such motifs in the novella as transformation, cruelty, fear, work, and sacrifice. Equally important is the motif of the “little man”, as the author himself believed that no one cares about them and that they are forever doomed. Such a person is lonely, so the only way out for them is death.

Therefore, in the world created by Kafka, it is difficult for a person to find themselves and their place among many indifferent and hostile people, unknown laws and orders. And despite the fact that at first they try to do something and change, they later give up and consider it a waste of time.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Володимир Лук'янюк. Правила життя Франца Кафки. URL: <http://surl.li/dvjfy> (дата звернення 12.01.23)
2. Дана Романець. Франц Кафка. Складна щирість. URL: <https://www.umoloda.kiev.ua/number/746/169/27142/> (дата звернення 24.01.23)
3. Життєвий і творчий шлях Ф. Кафки. Поєднання реальності й міфотворчості у прозі письменника. URL: <http://surl.li/dvsem> (дата звернення 15.01.23)
4. Кафка Ф. Блюмфельд, старий холостяк. Азбука-классика, 2005. URL: <https://nemaloknig.net/book-77729.html>
5. Кафка Ф. Перевтілення. URL: <https://knigogo.com.ua/chitati-online/perevtilennya/>
6. Кристофонелли Роландо. Дневник Микеланджело неистового. М., Прогресс. 1985.
7. Макс Брод. Франц Кафка. Узник абсолюта ЗАО Центрполиграф Москва 2003. URL: <https://www.you-books.com/book/M-Brod/Francz-Kafka-Uznik-absolyuta>
8. Проблема личности в творчестве Ф. Кафки. URL: <https://core.ac.uk/download/335030603.pdf> (дата звернення 15.02.23)
9. Тищенко О. Франц Кафка: Людина з великою тінню. 2019. URL: <https://neuronews.com.ua/ua/archive/2019/1%28102%29/pages-56-61/franc-kafka-lyudina-z-nadto-velikoyu-tinnyu-#gsc.tab=0> (дата звернення 18.02.23)
10. Франц Кафка. Лист до батька. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=8212&page=3> (дата звернення 22.03.23)
11. Франц Кафка. Избранное. Художественная литература, 1973. URL: <https://e-knigi.com/proza/klassicheskaja-proza/137695-franc-kafka-izbrannoe.html> (дата звернення 19.04.23)

12. Cisco, M. Kafka's Zurai Aphorisms. New York Review Books Classics, 2018. URL: <https://solutioperfecta.files.wordpress.com/2013/11/g8-cisco2.pdf>
13. Corngold, S.. Franz Kafka: The Necessity of Form. Cornell University Press. 1988
14. Franz Kafka. LitPriest. URL: <https://litpriest.com/authors/franz-kafka/> (дата звернення 25.04.23)
15. Ivana Edwards. The Essence of Kafkaesque. The New York Times, 1991. URL: <https://www.nytimes.com/1991/12/29/nyregion/the-essence-of-kafkaesque.html> (дата звернення 25.02.23)
16. Josh Jones. How Insomnia Shaped Franz Kafka's Creative Process and the Writing of The Metamorphosis: A New Study Published in The Lancet, 2017. URL: <https://www.openculture.com/2017/07/how-insomnia-shaped-franz-kafkas-creative-process.html> (дата звернення 04.04.03)
17. Lani Seelinger. 12 Things Franz Kafka Taught Us About Life, 2015. URL: <https://theculturetrip.com/europe/czech-republic/articles/12-things-franz-kafka-taught-us-about-life/> (дата звернення 06.02.23)
18. The Metamorphosis Symbols: The Print of the Lady in the Muff. URL: <https://www.litcharts.com/lit/the-metamorphosis/symbols/the-print-of-the-lady-in-the-muff> (дата звернення 26.04.23)
19. Transformation in Kafka's "The Metamorphosis"., 2021. URL: <https://studycorgi.com/transformation-in-kafkas-the-metamorphosis/> (дата звернення 05.05.23)
20. Walter, L.. The Enduring Influence of Kafka on Speculative Fiction, 2018. URL: <https://lachlanwalter.wordpress.com/2018/03/03/the-enduring-influence-of-kafka-on-speculative-fiction/> (дата звернення 03.04.23)